

УДК 82-343.4(476):811.162.4

В. М. Ляшук

Універсітэт імя Мацея Бела ў Банскай Быстрыцы (Славацкая Рэспубліка)

**БЕЛАРУСКІЯ І СЛАВАЦКІЯ КАЗКІ:
ЛІНГВІСТЫЧНАЯ І ТЭКСТАВАЯ СПЕЦЫФІКА ЎЗАЕМАПЕРАКЛАДУ**

Народная казка мае выразныя рысы ўніверсальнасці ў перадачы падзейнасці, ролевай суб'ектнасці і фальклорнага стылю. У адносінах славянскіх казак узровень універсальнасці павышаецца за кошт блізкароднасці моў, што знаходзіць адлюстраванне ў інтэнсіўнасці і спецыфіцы ўзаемаперакладу. Беларускія і славацкія казкі выконваюць падобную ролю пры фарміраванні нацыянальных літаратурных моў і ў станаўленні канцэпцыі кадыфікацыі. У якасці ўзорных тэкстаў яны аказвалі ўплыў на стылістычныя параметры абедзвюх разглядаемых моў. Пры асваенні тэкстаў казак як культурнай каштоўнасці і культурнай спадчыны выкарыстоўваўся ўнутраны і паміжмоўны пераклад. Узаемапераклад беларускіх і славацкіх казак актывізаваўся ў другой палове XX стагоддзя і адрозніваецца асіметрычнасцю ў тэкставым плане: на славацкую мову перакладзены два зборнікі беларускіх казак, а на беларускую – выбраныя славацкія казкі, часцей у зборніках, радзей асобнай кнігай. Разам з прамым перакладам выкарыстоўваюцца і мовы-пасрэднікі (руская для беларускіх і славацкіх перакладчыкаў, украінская – для славацкіх).

З лінгвістычнага пункту гледжання пры ўзаемаперакладзе беларускія і славацкія народныя казкі характарызуюцца значнай лексічнай і граматычнай агульнасцю, а таксама эмацыянальнай азначнасцю моўных сродкаў. Адлюстроўваючы ў сваёй мове размоўныя сродкі, беларускія і славацкія казкі пры ўзаемаперакладзе захоўваюць гэтую асаблівасць стылю. Пераклад пры гэтым утварае розныя канфігурацыі з апрацоўкай, закранае зыходныя і мэтавыя тэксты.

Ключавыя словы: культурны тэкст, моўны ўзор, літаратурная апрацоўка, лексічная агульнасць, размоўныя сродкі.

V. M. Liashuk

The Faculty of Humanities of Matej Bel University in Banská Bystrica (Slovak Republic)

BELARUSIAN AND SLOVAK FOLK TALES: THE LINGUISTIC AND TEXTUAL SPECIFICS OF RECIPROCAL TRANSLATION

Folk tales manifest certain distinctive features, such as the universality of conveying event sequences, role-related subjectiveness and folklore style. The level of universality of Slavic tales is raised due to the close relation between the languages, which is reflected in the intensity and the specifics of reciprocal translation. Belarusian and Slovak tales played similar roles in the formation of national standard languages and the emergence of codification concepts. Being exemplary texts, they had an impact on the stylistic parameters of the two languages. In the acquisition of tales as a cultural value and heritage, internal and cross-language translation was used. The reciprocal translation of Belarusian and Slovak tales intensifies in the second half of the 20th century and is characterized by asymmetry of textual aspect: two collections of Belarusian tales were translated into Slovak, but only selected Slovak tales were translated into Belarusian, more often within collections and rarely as separate books. Alongside direct translation, intermediary languages were used (Russian for Belarusian and Slovak translators and Ukrainian for Slovak translators).

From a linguistic perspective, Belarusian and Slovak tales translated reciprocally are characterized by a significant lexical and grammatical affinity and the emotional colouring of linguistic means. Reflecting the colloquial means in their language, Belarusian and Slovak tales preserve this stylistic feature. Here, translation forms various configurations with processing and is linked to both source and target texts.

Key words: cultural text, linguistic exemplar, literary processing, lexical affinity, colloquial means.

Уводзіны. Народныя казкі належаць да выразных прэзэнтантаў нацыянальных моў. Іх пераклад выкліканы культурна-гістарычнымі, адукацыйнымі, эстэтычнымі, навуковымі і іншымі, істотнымі для ўнутрыкультурнай і міжкультурнай камунікацыі фактарамі. Беларускія і славацкія казкі адыгралі падобную ролю пры станаўленні нацыянальных літаратурных моў і ў распрацоў-

цы арыентаванай на жывую мову і фальклор канцэпцыі моўнай кадыфікацыі. У час нацыянальнага адраджэння (XIX – пачатак XX стагоддзя) яны ў беларусаў і славакаў былі прызнаны класічнай мастацкай літаратурай і выступалі сведчаннем старажытнасці і самабытнасці гэтых народаў, якія імкнуліся да ўласнай дзяржаўнасці. Яны перадавалі свае казкі з пакалення

ў пакаленне, захоўваючы адначасова і самую сваю народную мову, узнятую затым да статусу нацыянальнай і літаратурнай.

У абодвух народаў (славакаў і беларусаў) праявіліся фальклор у падобе разнастайных паводле жанраў і сюжэтаў казак аказаў непасрэднае ўздзеянне на моўнае ўнармаванне, вызначыў многія істотныя асаблівасці кадыфікаванай мовы. Зафіксаваныя публікацыяй класічныя версіі народных казак, выбраныя ў абедзвюх культурах паводле крытэрыяў эстэтычных і культурна-этнічных у якасці моўна-літаратурнага архетыпу інтэрпрэтуюцца і перакладаюцца.

Асноўная частка. Узаемапераклад беларускіх і славацкіх казак адбываецца ў выглядзе тэкстаў, прызначаных для чытацкай аўдыторыі. Пераклад навуковых выданняў народных казак намі не выяўлены. Вопыт перакладу казак і назіранне за іх спецыфікай прывяло рускага пісьменніка Дз. Нагішкіна да высновы, якую падкрэслівае складальнік фальклорных зборнікаў, і рэдактар народных казак, і адначасова перакладчык народных казак М. А. Булатаў, што «па-за нацыі не існуе казка ўвогуле» [1, с. 59]. Арыентаваны на чытальніцкую аўдыторыю (культурна-эстэтычную каштоўнасць), ён пераклад інтэрпрэтуе як пераказ іншамоўных народных казак на сваю мову, што пацвярджаецца і аналізам узаемна перакладзеных беларускіх і славацкіх народных казак. Моўны аспект спецыялісты вызначаюць за выключна важны: «Праца над мовай – адзін з найбольш цяжкіх і адказных этапаў працы пісьменніка-перакладчыка» [1, с. 58].

Моўны аспект на пачатку публікатарскай дзейнасці арыентаваўся на існуючыя літаратурныя мовы суседніх народаў. Таму беларускія казкі публікаваліся на польскай мове з рэдуцыраваннем этнічнай прыналежнасці ў зборніку «*Bajarz polski*» А. Ё. Глінскага (Вільня, 1853) або на дыялекце ў складзе «Народных русских сказок» (разам з украінскімі казкамі), выдадзеных А. М. Афанасьевым і ў падрэдкавых зносках дапоўненых шматлікімі паслоўнымі перакладамі спецыфічнай беларускай лексікі [2, с. 65, 73]. Славацкія народныя казкі па-чэшску выдала Бажэна Нямцова – «Славацкія казкі і аповесці» (Прага, 1858). Два беларускія тэксты ў чэшскім перакладзе, прычым з рознай тэрытарыяльнай ідэнтыфікацыяй змясціў у зборніку славянскіх казак («іншых галін славянскіх»), гэтак значыць, без уключэння выдадзеных асобна чэшскіх і славацкіх казак Карл Ярамір Эрбен (1869) – «*Štěstí a neštěstí*» (блр. «Доля і нядоля», з Заходняй Русі) і «*Kulihrášek*» (блр. «Пакацігарошак», з Белаі Русі). Такім чынам, носьбіты славацкай мовы пазнаёміліся з беларускімі тэкстамі ў перакладзе на чэшскую мову, якая ў той час была іх пісьмовай мовай. У межах іншых славянскіх моў

сваёй сям’і і іншых сем’яў як беларуская, так і славацкая культура не мелі высокай ступені прэзентатыўнасці, не былі вядомымі, не мелі агульнай тэрытарыяльнай граніцы, таму доўгі час не мелі і прамой міжкультурнай камунікацыйнай праз узаемапераклад.

У навучальных і культурна-азнаямленчых мэтах на арыгінальнай мове славянскіх казкі Карл Ярамір Эрбен выдаў на 5 гадоў раней. Яго выданне «Сто простанародных казак і аповесцей славянскіх у зыходных дыялектах» (Прага, 1864) суправаджаецца тлумачэннем (перакладам) незразумелых слоў, яно акрэслена жанрава і метадычна – «Хрэстаматыя славянская с высьвятленнем слоў».

Амаль адначасова з К. Я. Эрбенам на славацкай мове свае народныя казкі выдалі Я. Рымаўскі ў 1845 г., А. Г. Шкультэты і П. Добшынскі ў 1858–1863 гг., П. Добшынскі ў 1880–1883 гг. На беларускай – Е. Раманаў (1887–1891), А. К. Сержпутоўскі (1911, 1926), рускі збіральнік П. В. Шэйн (1893), польскі збіральнік М. Федароўскі (1897–1903) і інш. Моўны аспект быў істотным менавіта з улікам адраджэнцкіх і кадыфікатарскіх, а таксама адукацыйных мэт за сваення роднай мовы.

У казках беларускіх і славацкіх адраджэнцы знаходзілі ўзор чыстай гаворкі, якая вызначалася асновай канцэпцыі моўнага адраджэння і культуры літаратурнай мовы. Збіранне казак было звязана з рэдагаваннем і апрацоўкай іх тэкстаў для публікацыі, пры якой ці захоўвалася зыходная мова (беларускія і ўкраінскія тэксты ў зборніках рускіх народных казак А. М. Афанасьева), мадэляваўся ўзор мовы для двух роднасных суседніх народаў (славацкія тэксты, трансфармаваны Янам Коларам у славакізаваную чэшскую мову і ўключаныя ім у зборнік народных славацкіх песень) або выданне ў перакладзе на роднасную славянскую мову (славацкія казкі, выдадзеныя пісьменніцай Бажэнай Нямцовай на чэшскай мове, або беларускія казкі, выдадзеныя ў літаратурнай апрацоўцы па-польску Антоніем Ёзэфам Глінскім з дакладна вядомай арэальнай прыналежнасцю да беларускіх вёсак Шчорсы і Нягневічы былога Навагрудскага павета [3].

У якасці ўзорных тэкстаў казкі беларусаў і славакаў паўплывалі на стылістычны рэгістр і параметры функцыянальных стыляў адпаведна кожнай з названых моў. Выкарыстанне тэкстаў народных казак як праявы жывога маўлення вызначыла тыпалагічную блізкасць беларускай і славацкай літаратурных моў паводле спецыфікі, умоў і фактараў кадыфікацыі і працэсу павышэння статусу мовы праявіўшага фальклору да пісьмовай шляхам публікацыі сабраных ад інфарматараў тэкстаў – як у Беларусі, так і ў Славакіі. Гэта акалічнасць з’яўляецца

імпліцтнай асновай агульнасці моўна-стылістычных сродкаў беларускіх і славацкіх народных казак, іх эмацыянальна-ацэначнага ладу, іх ролі ў масіве тэкстаў кожнай з названых нацыянальных культур і акрэсліваюць як лінгвістычныя, так і тэкставыя асаблівасці ўзаемаперакладу.

Народная казка ўвогуле мае выразныя рысы ўніверсальнасці ў перадачы падзеяў (сюжэты і матывы), ролевай суб'ектнасці (суб'екты дзеяння) і фальклорнага стылю (сістэма паўтараў, градацыя, агульныя месцы і да таго). У дачыненні да славянскіх казак ступень універсальнасці павышаецца за кошт блізкароднасці моў, што знаходзіць адлюстраванне ў інтэсіўнасці, традыцыйных і спецыфічных ўзаемаперакладу. Універсальнымі выступаюць і некаторыя моўныя асаблівасці, адзначаныя славацкім спецыялістам па літаратуры для дзяцей і моладзі Эвай Тучнай: «Мова казак, нягледзячы на прастату кампазіцыйнай будовы казкавага тэксту, багатая на параўнанні, метафары, персаніфікацыю і сінекдаху. Выяўленчая кантраснасць праяўляецца ў выкарыстанні аксюмарона і эпітэтаў, якія звычайна размяшчаюцца ў папарным супрацьпастаўленні добры – дрэнны, вялікі – малы, прыгожы – непрыгожы. Са слоўнага фонду часта выкарыстоўваюцца дэмініватывы» [4, с. 33].

Пры засваенні грамадствам тэкстаў казак у якасці культурнай спадчыны і этнічнай асновы для духоўна-культурнага развіцця шырока выкарыстоўваўся і выкарыстоўваецца ўнутраны і міжмоўны пераклад. Этнічная спецыфіка найбольш выразна раскрываецца менавіта пры параўнанні з этнічнай спецыфікай іншага народа [5]. Менавіта таму перакладчыцкай праблемай і дыскусійным пытаннем з'яўляецца асэнсаванне паняцця і сутнасці нацыянальнага каларыту, адлюстраваная і аналізаваная М. А. Булатавым на матэрыяле казак народаў СССР у артыкуле «Письменник і нацыянальная казка» [6]. Пытанні беларуска-славацкага ўзаемаперакладу народных казак уключаюць сферу перакладу жанрава разнастайных і стылістычна аформленых фальклорных тэкстаў [7] і сферу перакладу дзіцячай літаратуры [8].

Узаемапераклад беларускіх і славацкіх казак актывізаваўся ў другой палове XX стагоддзя, прычым больш інтэнсіўна пры мэтавай мове славацкай. Прычынай гэтага выступае з'яўленне ў Савецкім Саюзе найперш на рускай мове зборнікаў фальклорных казак народаў гэтага дзяржаўнага ўтварэння, сярод якіх абавязкова прысутнічаюць казкі ўсіх усходніх славян. Праз пераклад такіх зборнікаў ці выкарыстанне іх у якасці крыніцы для складання новага зборніка беларускія казкі ўвайшлі ў славацкі літаратурны кантэкст. Таму спецыфікай беларуска-славацкага ўзаемаперакладу казак выступае тэкс-

тавая асіметрычнасць: акрамя асобных тэкстаў у зборніках славянскіх і сусветных казак, на славацкую мову перакладзена дзве кнігі беларускіх казак, а на беларускую мову – выбраныя славацкія казкі, часцей у зборніках еўрапейскіх казак, і ў асобных выпадках кніжкай малога аб'ёму.

Прамы пераклад дапоўнены і перакладам праз мовы-пасрэдніцы. Як беларускія, так і славацкія перакладчыкі звяртаюцца да пасрэдніцтва рускай мовы (славацкая пісьменніца, вядомая таксама апрацоўкамі славацкіх казак і перакладамі казак розных народаў Марыя Дзюрычкова, беларускі пісьменнік і перакладчык казак Віктар Гардзей). Да пасрэдніцтва ўкраінскай мовы звярнуўся славацкі перакладчык беларускіх казак Юрай Андрычык).

Славацкія казкі на Беларусі вядомыя па рускіх перакладах – як у зборніках, так і ў асобных выданнях, беларускія казкі ў славацкім літаратурным і культурным кантэксте прэзентуюцца таксама ў чэшскіх перакладах – як працяг традыцыі К. Я. Эрбена. Хаця ўзаемапераклад у дачыненні да гэтых моў адзначаецца пачынаючы з другой паловы XX стагоддзя, аднак апасродкаваная сувязь праз іншыя усходне- і заходнеславянскія мовы акрэсліваецца дзякуючы агульным ці падобным казковым варыянтам, сюжэтам, матывам і нават слоўным формулам (*стаць ў прыгодзе* 'дапамагчы ў патрэбны час' – у беларусаў, украінцаў і славакаў і да таго). На аснове падабенства выяўляецца лінгвістычная і тэкставая спецыфіка.

Для тэкставай селекцыі значную ролю адыгралі пераклады беларускіх казак на ўкраінскую і рускую мову, а славацкіх – на рускую. Славацкія выданні зыходзяць з выбару беларускіх тэкстаў перакладчыкамі і спецыялістамі з іншых славянскіх краін.

З беларускіх арыгінальных тэкстаў перакладаў Мілан Одран зборнік з 30 беларускіх казак «Kocúrik – zlatá labka» (блр. даслоўна: «Каток – залатая лапка»; 1-е выд. 1967, 2-е выд. 1977; паводле назвы перакладзенай беларускай казкі «Каток – залаты лабок»). У кнізе пералічаны і арыгінальныя крыніцы перакладзеных тэкстаў, якія ўключаюць навуковыя (выдадзеныя Акадэміяй навук кнігі «Беларускі эпас», 1959, і «Казкі і легенды роднага краю», 1960) і папулярнае («Бацькаў дар» – беларускія народныя казкі ў перакладзе і апрацоўцы Алеся Якімовіча) выданні. Адметным момантам у выбары тэкстаў і складанні зборніка з'яўляецца ўдзел балгарскага фалькларыста Георгія Влчава.

Другі перакладчык Юрай Андрычык карыстаўся ўкраінскімі перакладамі (зборнік «Саgovná riš'ala», 1983 – паводле назвы перакладзенай казкі «Чароўная дудка»). На славацкую мову ён пераклаў 25 з 27 тэкстаў са зборніка «Білоруські

народні казкі» (Кіеў, 1975; калектыў перакладчыкаў Р. Піўтарак, Б. Чайкоўскі, І. Выхаванец і М. Жарнасекава, якія звярнуліся да тэкстаў, апрацаваных беларускім дзіцячым пісьменнікам Алесем Якімовічам, г. зн. да шырокавядомых класічных варыянтаў) [падрабязней гл. 9].

У Славакіі беларускія казкі, як правіла, з рускамоўных перакладаў уключаліся ў зборнікі казак народаў Савецкага Саюза: у перакладзе Марыі Дзюрычковай кнігі «*Krásna nevidaná*» (1977, 1983; з рус. *краса ненаглядная*; гэта і характарыстыка перакладзеных казак) і «*Zázračná breza*» (1982; даслоўна «Цудоўная бяроза»), якія змяшчаюць 2 беларускія казкі. Адна належыць да жанру казак пра жывёл і мае кампазіцыйно кумулятыўнай структуры, у якой паўтараецца сітуацыя спробы выгнаць казла з аўсянага поля – «*Сар – sklené oči a zlaté rohy*» (даслоўна: «Казёл – шклянныя вочы і залатыя рогі»). Другая мае жанр сацыяльна-бытавой казкі, добра вядомай па шматлікіх беларускіх выданнях «*Ako sedliak s ránom obedoval*» (у беларускім арыгінале «Як мужык з панам абедваў»). Першая з іх набыла яшчэ адну славацкамоўную версію ў перакладзе Маргіты Прыбусовай (сярод перакладчыкаў зборніка называюцца пры гэтым М. Дзюрычкова, А. Ферэнчыкова і інш.) – «*Сар s očami sklenými a rohami zlatými*» (даслоўна: «Казёл з вачамі шкляннымі і рагамі залатымі»). Яна змешчана ў зборніку еўрапейскіх казак «*Ako šla rozprávka do sveta*» (1983; даслоўна: «Як казка пайшла ў свет»).

Гэта казка вызначаецца гумарам і выразным размоўным ладам, перадаючы семантыку шкадлівасці, упартасці і здэрскасці казла і спробы яго выгнаць з засеянага поля. У арыгінале выкарыстаны звычайны выраз, якім выганяецца казёл, і традыцыйны для такога маўленчага дзеяння зварот да казла рэдукаваным (дзіцячым) словам *кызя*. Назва казкі – «Казёл» – простая і будзённая, а пачатак змяшчае рэалістычныя дэталі сялянскага жыцця і клопатаў. Традыцыйны зачын пра дзеда і бабу, якая скіроўваецца на пошук памочніка пасля страты дзеда:

Жыў дзед з бабай. Разараў дзед ляда, пасеяў на лядзе аўса. Дзед скоро памёр, засталася бабка адна. Пайшла бабка на ляда свайго аўса глядзець: бачыць – у аўсе казёл. Падышла яна й кажа:

– Кызя, вон! Кызя, вон!

А казёл не ідзе:

– Не лезь, кажа, – бабішча-дурнішча! У мяне вочы шклянныя, рогі залатыя: калі парну, дык і кішкі вон!

Нечага бабе дзелаць: пайшла і плача. Аж ідзе мядзведзь:

– Чаго, аб чым, бабка, гаруеш? <...> («Казкі пра жывёл і чарадзейныя казкі», 1971, с. 203).

Абодва славацкія пераклады ўзмацняюць эмацыянальнае напружанне, актуалізуюць гульнё-

вы лад, дынаміку руху і зачын абмяжоўваюць адной асобай, якая ў выніку выконвае мужчынскую працу:

Bola raz jedna starenska. Zorala si kúsok poľa a zasiala ovos. Ovos narástol krásny – vysoký, hustý.

Vybrala sa starenska pozrieť svoj ovos. Príde na pole a čo nevidí! Po ovse behá cap, obhrýza ho a mliaga. Pribehne k nemu starenska a kričí:

«Ber sa, cap, z ovsa! Ber sa z môjho ovsa!»

A cap jej na to:

«Daj pokoj, starenska, trasťavé kolená! Ja mám sklené oči a mám zlaté rohy: ak ťa bodnem, zaraz bude po tebe!»

Čo mala starenska robiť? Zvrtla sa a s plačom ide preč.

Ide, ide, stretne ju medveď.

«Čo plačeš, starenska, čo ti je?» <...> («Zázračná breza», 1982, с. 17).

Другі славацкі пераклад вызначаецца большай ступенню фалькларызацыі – выкарыстоўваецца фальклорны паўтор (*žerie ovos, dlávi ovos*), сталы эпітэт *utešený*, найменне фальклорнага персанажа *striga* (бел. ведзьма) – у парнай рыфмоўцы з эмацыянальна-ацэначным словам, утвораным ад караня *stap*(ы):

Zila raz starká-starenska. Zorala poľe a zasiala na pole ovos. Utešený ovos jej narástol krásny – hustý a vysoký.

Vybrala sa starenska na pole obzrieť ovos. A čo vidí – na jej poli sa poneviera cap, žerie ovos, dlávi ovos. Pribehla starenska k nemu a vraví mu:

– Von, cap, z ovsa! – Von, cap, z ovsa!»

A cap sa ani nehne:

– Nepribližuj sa, striga-stariga! – hovorí. – Ja som cap s očami sklenými a rohami zlatými. Keď ťa durknem, hneď dušu vypustíš!

Čo mala starenska robiť? Odišla a plače.

Oproti nej ide medveď.

– A čo ty, starká nariekaš? («Ako šla rozprávka do sveta», с. 26–27).

У традыцыйх распрацаванай Янам Колаграм ідэі славянскай узаемнасці Петэр Врлік і Петэр Мішак склалі пад сваім аўтарствам сучаснае выданне славянскіх казак «*Rozprávky spod slovanskej lipy*» (2013; даслоўна: «Казкі з-пад славянскай ліпы»), дзе ў радзеле «Усходнія славяне» па-славацку пераклазваюцца тры беларускія казкі асноўных жанравых тыпаў, узятыя са зборніка «*Kocúrik – zlatá labka*». Аўтары-складальнікі гэтага выдання згрупавалі казкі паводле моўных сем'яў, даючы характарыстыкі носбітам кожнай славянскай мовы, ствараючы агульны славянскі казачны кантэкст праз метафарызацыю культурнага кода дрэва *lipa* – у супастаўленні з другім славянскім сімвалічным дрэвам *dubam*: «Больш за дзвесце гадоў, аднак, існуе наша славянская ліпа, і з-пад яе ўзыходзяць і казкі, якія мы для вас назбіралі і пераказалі» [10, с. 8].

На беларускай мове асобнай кнігай у перакладзе Алеся Якімовіча выйшла славацкая народная казка «Дванаццаць месяцаў» (1956; у арыгінале – «O dvanástich mesiačkoch») з класічнага выдання Паўла Добшынскага паводле запісаў Бажэны Нямцовай.

У арыгінале тэкст змяшчае больш дэталей, мае апавадальныя і апісальныя рэалістычныя фрагменты – мачыха кожны раз хмурылася, як глядзела на прыгожую падчарку, якая і не ведала пра сваю прыгажосць; яе зводная сястра толькі красавалася; пералічваецца праца, якую рабіла падчарка, стаўленне мачахі, якая падчарку толькі кляла і ляяла:

Bola jedna matka a mala dve dievky: jednu vlastnú a druhú pastorkyňu. Svoju veľmi rada mala, ale na pastorkyňu ani hladiet nemohla, a to preto, že Maruška bola krajšia ako jej Holena. Maruška ale nevedela o svojej kráse; nuž nemohla i ani pomysliet, prečo mater čelo zmraštiť, kedykoľvek pozrie na ňu. Myslela si, že je azda macoche v dačom nie po vôli. Nuž kým Holena iba fintovala a strojila sa, dotiaľ ona v dome všetko riadila, upratávala, varila, prala, šila, priadla, tkala, trávu nosila, kravy dojila, všetku robotu robila, a iba čo ju macocha za to každý deň kliala a hrešila («Prostonárodné slovenské povesti», т. 2, 1966, с. 381).

Беларускамоўны пераклад узбудзіў асобныя дэталі, больш выразным падае кантраст аблічча і паводзін абедзвюх дзяўчат:

Было ў маткі дзве дачкі: родная дачка Алена і падчарыца Марушка. Сваю дачку яна любіла, а падчарыцу цярдзец не магла.

Алена толькі хараша прыбіралася ды цяльмі днямі каля люстэрка круцілася. А Марушка і хату

падмятала, і есці варыла, і шыла, і мыла і ўсю работу рабіла. І калі што не так зробіць – злая мачаха накрычыць на яе ды і з кулакамі накінецца.

А тут яшчэ і зайздрасць грызе мачыху: Марушка красуняй расце, усе суседзі з яе цашацца, а на брыдкую гультайку Алену ніхто і глядзець не хоча («Дванаццаць месяцаў», с. 3).

У аналагічным беларускім выданні «Хрустальны калодзеж» (Мінск, 1996) – 2 славацкія казкі з выдання П. Добшынскага, перакладзены Віктарам Гардзеям з рускамоўнага зборніка «Сказкі народоў Еўропы» (Мінск, 1990), у якім тэксты значна перапрацаваны.

Заклучэнне. На беларуска-славацкі ўзаемапераклад уплываюць пазалінгвістычныя фактары, залежныя ад культурна-гістарычнага развіцця народаў, іх этнічных культур і мовы. Гэтыя фактары акрэсліваюць і селекцыю класічных народных тэкстаў у публікаванай версіі, якія выбіраюцца для перакладу. Тыпалагічная блізкасць беларускай і славацкай літаратурных моў, у значнай ступені звязаная з уплывам на кадэфікацыю тэкстаў народных казак, мае значэнне ў лінгвістычным плане: беларускія і славацкія народныя казкі характарызуюцца значнай лексічнай і граматычнай агульнасцю, а таксама эмацыянальнай ацэннаснасцю моўных сродкаў. Адлюстроўваючы ў сваёй мове размоўныя сродкі, беларускія і славацкія казкі пры ўзаемаперакладзе захоўваюць такую асаблівасць стылю. Пераклад пры гэтым утварае разнастайныя канфігурацыі з апрацоўкай і пераказам, тычыцца зыходных і мэтавых тэкстаў, больш распрацаваны славацкай мовай у якасці мэтавай.

Літаратура

1. Об изданиях сказок для детей. М.: Дом детской книги, 1955. 424 с.
2. Gašuková V. (Ляшук В. М.) Folklórny vektor v kodifikácii bieloruského a slovenského jazyka. Prešov: FF PU, 2009. 308 s.
3. Ляшук В. М. Обработка и перевод фольклорных текстов в Беларуси и Словакии // В поисках эквивалентности II.: сб. науч. докл. Междунар. конф. 17–19 июня 2004. Прешув: FF PU, 2004. С. 547–557.
4. Kopál J., Tučná E., Preložníková E. Literatúra pre deti a mládež. Bratislava: SNP, 1987. 208 s.
5. Slivková I. Úvod do interkultúrnej komunikácie. Prešov: FF PU, 2015.
6. Булатов М. А. Писатель и национальная сказка // Об изданиях сказок для детей. М.: Дом детской книги, 1955. С. 46–67.
7. Ляшук В. М. Специфика перевода прозаических фольклорных текстов на белорусский язык (на бел. яз.) // Vzťahy a súvislosti v umeleckom preklade: Zborník materiálov z medzinárodnej vedeckej konferencie (15–17 januára 2007). Прешув: FF PU, 2007. С. 150–162.
8. Keníž A. Preklad detskej literatúry // O interpretácii umeleckého textu 26. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, konanej pri príležitosti nedožitého jubilea prof. PhDr. Jána Kopála, CSc. Nitra: FF UKF, 2011. S. 306.
9. Ляшук В. М. Образно-стилистические особенности белорусских и словацких народных сказок // Slavica Slovaca. Т. 36, 2001, № 1. С. 13–22.
10. Vrlík P., Mišák P. Rozprávky spod slovanskej lipy. Martin: Matica slovenská, 2013. 152 s.

References

1. *Ob izdaniyakh skazok dlya detey* [On the publication of folk tale for children]. Moscow, Detskiy dom knigi Publ., 1955. 424 p.

2. Lašuková V. (Liashuk V. M.) Folklórny vektor v kodifikácii bieloruského a slovenského jazyka [The folklore vector in the codification of Belarusian and Slovak languages]. Prešov, FF PU Publ., 2009. 308 p.
3. Liashuk V. M. [Processing and translation of folklore texts in Belarus and Slovakia]. *Sbornik nauchnykh dokladov Mezhdunarodnoy konferentsii (V poiskakh ekvivalentnosti II)* [Proceedings of the international scientific conference (In search of equivalence II)]. Prešov, 2004, pp. 547–557 (In Russian).
4. Kopál J., Tučná E., Preložníková E. Literatúra pre deti a mládež [Literature for children and youths]. Bratislava, SNP Publ., 1987.
5. Slivková I. Úvod do interkultúrnej komunikácie [Introduction to cross-cultural communication]. Prešov, FF PU Publ., 2015.
6. Bulatov M. A. *Pisatel' i natsional'naya skazka* [A writer and a national folk tale]. *Ob izdaniyakh skazok dlya detey* [On the publication of folk tale for children]. Moscow, Dom detskoj knigi Publ., 1955. Pp. 46–67 (In Russian).
7. Liashuk V. M. *Spetsifika perevoda prozaicheskikh fol'klornykh tekstov na belorusskiy yazyk* [The specifics of prose folklore texts translation into the Belarusian language]. *Vzt'ahy a súvislosti v umeleckom preklade* [Relations and connections in literary translation]: Zborník materiálov z medzinárodnej vedeckej konferencie (15–17.01.2007) [Proceedings of the international scientific conference]. Prešov, FF PU Publ., 2007. Pp. 150–162 (In Belarus).
8. Keníž A. Preklad detskej literatúry [Translation of literature for children]. *O interpretácii umeleckého textu 26* [On the interpretation of a fiction text 26]. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, konanej pri príležitosti nedožitého jubilea prof. PhDr. Jána Kopála, CSc. [Proceedings of the conference dedicated to the anniversary of J. Kopal]. Nitra, FF UKF Publ., 2011. 306 p.
9. Liashuk V. M. *Obrazno-stilisticheskiye osobennosti belorusskikh i slovatskikh narodnykh skazok* [Image and stylistic features of Belarusian and Slovak folk tales]. *Slavica Slovaca*, vol. 36, 2001, no. 1, pp. 13–22.
10. Vrlík P., Mišák P. Rozprávky spod slovanskej lipy [Tales from under the Slav lime tree]. Martin, Matica slovenská Publ., 2013. 152 p.

Інфармацыя пра аўтара

Ляшук Вікторыя Марленаўна – кандыдат філалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры славацкіх моў. Універсітэт імя Мацея Бела (97401, г. Банска Быстрыца, вул. Таёўскага, 40, Славацкая Рэспубліка). E-mail: vmlasuk@yandex.by

Information about the author

Liashuk Viktoria Marlenovna – PhD (Philology), Assistant Professor, Assistant Professor, the Department of Slavonic Languages. Matej Bel University (40, Tajovského str., 97401, Banská Bystrica, Slovak Republic). E-mail: vmlasuk@yandex.by

*Работа выканана ў рамках гранта
VEGA 024PU-4-2011 Slovanské jazykovedné štúdie*

Пасмыніў 28.03.2016